

Bara staten kan tygla mediemakten

AV PETER WENNBLAD

Redaktör på Neo

SÄG ”BEGRÄNSA TRYCKFRIHETEN” och Sveriges samlade mediekår skriver högt. Jag säger det ändå. Låt mig förklara varför.

Under min tid som journalist har jag bland annat arbetat på två av Sveriges största dagstidningar. Efter som massmedierna är svenskarnas viktigaste källa till kunskap om sin omvärld, vilade ett tungt moraliskt ansvar på mig för att mina texter innehöll korrekta fakta och gav en rättvisande bild av sanningen. Det formella ansvaret vilade, i enlighet med svensk tryckfrihetslagstiftning, på mina chefer, de ansvariga utgivarna.

Som färsk journalist trodde jag att denna ordning, att mina chefer riskerade att ställas inför rätta om jag ljög eller betedde mig illa ute på fältet, skulle innebära att mina texter och arbetsmetoder granskades ingående av redaktionsledningen innan något gick i tryck.

Jag trodde fel. Inte en enda av mina artiklar faktagranskades. Jag fick möjligen språkliga synpunkter, men de källor och metoder varmed jag byggde mina texter ifrågasattes aldrig. Min egen moral var den enda försäkring för att min maktutövning – för journalistik är faktiskt maktutövning – skedde på ett ansvarsfullt sätt.

Enligt medieforskningen är min erfarenhet av massmediernas bris-

tande – eller mer sanningsenligt, obefintliga – egenkontroll är inte unik, utan snarare representativ.

ÄNDÅ VILAR SVENSK tryckfrihetslagstiftning på ett antagande om att tidningsredaktionerna är förmögna till kvalificerad egenkontroll och självansvar. Tryckfrihetsgrundlagen ger tryckta medier frihet att publicera

”Den fjärde statsmakten står utan motmakter. Tryckfriheten är en frihet utan ansvar. Så kan vi förstås inte ha det.”

i stort sett vad som helst, eftersom lagstiftarna har förutsatt att medierna kompletterar denna fullständiga frihet med dels ett fungerande etiskt regelverk, dels ansvarsfulla utgivare med större publicistiskt än kommersiellt intresse när dessa två måste vägas mot varandra.

Regelverket finns. Men allt färre känner till det eller bryr sig om det. De konsekvenser som följer av att klandras av Pressens Opinionsnämnd är harmlösa. Och tryckfrihetsgrund-

lagens andra förutsättning, ansvarsfulla redaktörer som sätter det publicistiska intresset främst, finns som vi sett åtminstone inte på de mäktigaste tidningarna. När *Expressens* chefredaktör Otto Sjöberg fälldes av tingsrätten för tryckfrihetsbrott genom förtal av Mikael Persbrandt, antydde Sjöberg inte ens att han övervägde att avgå. Trots att det faktiskt var ett grundlagsbrott han hade begått.

Den liberala tryckfrihetslagstiftningens samhälleliga förutsättningar finns alltså inte längre. Den fjärde statsmakten står utan motmakter. Tryckfriheten är en frihet utan ansvar. Så kan vi förstås inte ha det.

Det börjar allt fler att inse. När branschorganisationen Tidningsutgivarna under hösten kartlade riksdagsledamöternas inställning till den svenska tryckfriheten ville en majoritet av de svarande begränsa den. En liknande undersökning gjorde nyligen Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, SNS, bland allmänheten, och fann där ett ännu starkare stöd för att inskränka pressens frihet.

Med anledning av undersökningsresultaten har Tidningsutgivarna och flera enskilda tidningar startat en kampanj mot vad de menar är ”oroande tecken på att respekten för tryckfriheten minskar” och till försvar för den rådande (o)ordningen.

Så reagerar bara den självtillräckliga makten.

NOG HAR DET dryftats ett och annat korkat förslag i tryckfrihetsfrågor i riksdagskorridorerna, och jag vill inte överlåta åt den så kallade allmänheten att diktera vad som ska publiceras och inte. Men det ändrar inte det faktum att det faktiskt behövs nya spelregler för den mediala

maktutövningen.

Och mycket talar för att det faktiskt är staten som bör ta ansvaret för ett nytt regelverk.

DE NUVARANDE PRESSETISKA reglerna, och hur de skulle efterlevas, bestämdes av mediebranschens intresseorganisationer i början av 70-talet (under hot om lagstiftning). Motsvarande upplägg i dag är omöjligt, eftersom en växande del av mediebudet utgörs av enskilda personer eller småpublikationer som publicerar sig på internet. Många av dem varken känner sig som, eller vill vara en del av, en medial gemenskap – än mindre bli medlemmar i en branschorganisation.

Enda sättet att få ett heltäckande och teknikneutralt etiskt regelsystem till stånd, är alltså att lyfta upp regelverket till allmän lag.

Så gjordes till exempel i Danmark i

början av 90-talet. Där sorterar motvarigheten till Pressens Opinionsnämnd, *Pressenævnet*, under justitieministern. De pressetiska reglerna formuleras fortfarande av branschen själv, men det är inskrivet i lag att alla massmedier måste följa dem. Vissa grundläggande regler lämnas inte heller åt branschen att formulera. Till exempel finns lagstadgad replikrätt för den som blivit omskriven, eller som drabbats av att felaktiga uppgifter publicerats – i Sverige är det svårt eller omöjligt att komma till tals eftersom rätten till replik i regel styrs av redaktörernas godtycke. Dessutom har de danska journalisterna ett större personligt ansvar för texter och arbetsmetoder, och kan således inte som i Sverige gömma sig bakom en ansvarig utgivare när de diktar ihop skandalhistorier om moderata kommunpolitiker (se *Neo* 1/2007).

I den svenska mediebranschens

självgodade kampanjer framhålls föga förvånande Danmark som ett skräckexempel för vad som kan hända om man inte lyckas slå vakt om sin egen särställning. Och kanske är den danska modellen inte perfekt.

MEN ÄN SÅ länge är de svenska medieföreträdarnas alternativ bara ”nya branschinitiativ” eller ”bättre samarbete” inom den nuvarande ordningen.

Vi har hört det förr. Vi kommer att höra det igen. Men fraserna är ihålliga: de utgår från en bild av utgivarnas publicistiska patos, och mediemarknadens struktur, som saknar bäring i verkligheten.

Och maktens tomma ord är det journalistikens uppgift att avslöja. ☞

Humanisten

Humanisten är Sveriges enda idé- och kulturtidskrift som tydligt företräder upplysningstraditionen och den sekulära humanismen. Förutom intervjuer med kulturpersoner och opinionsbildare, innehåller tidningen artiklar om filosofi och livsåskådning, aktuell forskning och idédebatt. En tidskrift för dig som tror på frihet och demokrati och har en sekulär samhällssyn. Humanisten är tidskriften för dig som reflekterar och tror på förnuft och människa.

Välkommen till Humanisten! Beställ en prenumeration på www.humanisten.se. En årsprenumeration (6 nr) kostar 350 kronor.

www.humanisten.se